

Amateurismoa versus Profesionalismoa? (edo arazo hau kokatzeko saioa)

Mikel Antza

Maiz, begien bistako zerak aipatzeak harropuzkeriaren edo inozotasunaren usaina hartzen badu ere, kasu zehatz honetan (amateurismoaren eta profesionalismoaren aferan) begien bistako horietako zenbait zera aipatzeari ekingo diot, noizbait aurrerabiderik lortuko badugu, arazo hau ingurune konkretu batean kokatu behar dela erizten bait dut.

Gisa horretara, oroiterazi behar da, adibide puntakoak jarritz, ez gaudela USAn, non high school deritzen eskoletako gazteek trebezia handiz eta medio guztiak eskutan dituztela, ikasturtearen amaierarako Brodway-n noizbait arrakastatsu gertatu ziren obra musikalak antolatzen dituzten. Kalitate txundigarritz muntatu ere, gerora, Hollywood edota aipatutako Brodway-n, beraietako onentsuenek errepikatuko bait dituzte, jarrera, kompetentzia eta inbidiak erreproduzitzen. Ez gaude, era berean, SESBn, non, berriki jakin dudanez, antzerki-talde amateur bat muntatzeko, sindikatuari dirua eskatu besterik ez dagoen; eta non konpainia «erregional» andana dagoen, hala nola antzerki-eskola ugari, programa eta ikasketa oso zehatz eta onuragarriekin (mihi- eta ezpain-gimnasia-tik hasi, antzerki-mota guztiei errepasoa eman, boxeo eta baita eskalada ere praktikatu, eta urtean hamar antzerki-obra errepresentatzera iritsi behar dute ikasleek).

Bering itsasoan topo egiten duten puntako adibide horiek alde batera utziz, gatozen, gure ikus-fokoa hurbilagotuz, Madrile edo Parisera, esaterako; edo, hobe, apur bat hurbilagotuz, Kataluniara, hainbatentzat eredu denera. Onartu behardo da, nekez konpara daitekeela Euskal Herriko egoera azken adibidearekin ere, eta konparatzekotan, aise aterako litzatekeela galtzaile. Katalunian, adibiderik hurbilenean, hizkuntzaren afera kitatua bait dute (hein handi batean); antzerki-ikerketaren mailan esperientzia biziki interesgarriak eskaini dituzte katalanek; orotarik aurki daiteke bertako antzeztaldeen errepertorioetan; eta ikuslego-arazo larriegirik ez dute, antzezleak hezitzerakoan ere gurean baino bide eta aukera gehiago dutelarik.

Hainbatentzat eredu kopiagarri litzatekeen hau (besterentzat Finlandia hotzekoa den bezala) alde batera utziko dugu, gure examina gainditzeko, kopiatzea zipitzik ere interesatzen ez zaigulako, gure arazoak aztertu eta gure estilo propioa lortzea baino; eta, horretarako, aurrenik, ikus dezagun zer-nolako kaligrafiaz ari garen lanean.

Zergatik da arazo amateurismoa?

Amateurismoaz mintzatzerakoan, zail izaten da zenbait ingurutan mespretxu-doinua ez antzematea. Doinu itsusi horren zergatia behin betirako libratzea ez litzateke, zinez, lan txarra izango. Behin betirako libratu gabe (lan txarra ez izateaz gain, lan itzela delako), zergati batzu aztertuko ditut ondoren, gure kaligrafiaren koalitate zenbait ere agerian geratuko direlakoan.

Urte askotan zehar, gure artean, amateurismoa, antzerki independente izen ohoragarriaren pean, antzerkia egiteko modu ia bakarra izan da (euskaraz behintzat, bakarra). Funtzio konkretu eta, zenbaiten ustetan, estrateatralekin, gainera (politika, diktadurari aurre egitea, etab.). Hala izanik ere, azken urteotan profesionalizatzeke joera estimagarria sumatu da inguruetan (despolitizazio batekin batera). Administrazio hurbilago batek bridak hartzearekin, gauza pil-pilean agertzen zaigu, Euskal Herrian antzerkiak behar larriak ditu eta; antzerkiaz orokorki hori badiogu, zer esan euskaraz egiten den antzerkiaz mintzatzerakoan?

Errenkadan, hauek lirateke betebeharrak horiek, nire eritziz (eta ziur, baten bat boligrafoan uzten dudala):

- Inguruko hizkuntzetan lan egiten duten antzerkigintzekiko harremanak argitzea.
- Ikerketa bultzatzea.
- Antzerkiaren historiako etapak erretzea (obra klasikoak, etab. errepresentatuz).
- Ikuslegoa erakartzea, kanpaina eta zirkuituen bidez.
- Formazioa taxutu eta bideak ezartzea, antzerkigintzaren arlo guztietan eta bakoitzean.
- Birrindua dagoen azpiegitura saneatzea (antzokiak, promozio-kanalak, etab.).

Arazoen armada beldurgarri horri aurre egiteko, euskal antzerkigintzak arma eskasak agertzen ditu: bi talde profesional besterik ez; talde amateur piloa, zeintzuren bizitza zalantzatsua eta aldizkakoa izan ohi den; euskal talde ia guztiak biltzen dituen EATB izeneko erakunde txiroa; eta borondate asko (beste armaren bat ahaztu izana, litekeena da).

«Antzerti» izeneko Eusko Jaurlaritzaren zerbitzu dramatikoak ahazten dudala pentsa zezakeen norbaitek; baina, ez: nahita ezarri dut «armetatik» aparte, ez dagoelako hain argi etsaiaren «sator» bat ez denik.

Azter dezagun «Antzerti»ren zeregina.

Inguruko hizkuntzetan diharduten antzerkigintzekiko harremanetan, gezurrezko faboritismo zaputzak haizatuz, giroa nahasi besterik ez du egin, gaztelaniaz egiten dutenen artean euskal antzerkia mimatua dagoelako ustea zabalduz, eta, bien bitartean, euskaraz ari direnei hiltzori mingarrian mantentzeko adinako laguntza emanez.

Ikerketari dagokionez, *top secret* lemapean omen dihardute, inork ez bait du inolako proiekturen berri.

Antzerkiaren historiaren garai desberdinetako antzezlanak errepresentatzeari buruz, lan hori kapritxo eta kasualitatearen eskutan utzita dagoela esan behar da; orain arte egindakoan (bi Euripide, Goldoni eta Strindberg) norbaitek logikaren bat bilatuko balu, erotuko litzateke.

Ezin esan daiteke ikuslegoa erakartzeko kanpaina itxurazkorik egin duenik. Zenbait eskolari antzerkia ikusteko aukera eman dio, baina inolako plangintzarik jarraitu gabe. Bestalde, berriki antola-

tu den zirkuitu autonomikoaren frakasoa aurrez iragar daiteke, hainbat talde, baldintza eskasak zirela eta, kanpoan geratu denez.

Formazioari dagokionez, iazko ikasturtea har daiteke «Antzer-ti» eskolaren adibidetzat: irakaslerik ez, plangintzarik ez, grebak, deskontentua. Eta ia gauza bera lau urtetan zehar errepikatu da.

Azpiegitura-kontutan gutxi aurreratu da: antzokiak egon daudenean, egoera tamalgarrian bait daude, eta egoera onean daudena erabiltzeko oztopo eta traba ugari.

Publikazioa da «Antzer-ti»ren fuertetariko bat, itxuraz; askorentzat meritu txalogarria da publikazio-martxa hori. Baina ikus dezagun zein helburu omen zituen hiruhilabetekariak, eta zer den. Sortu zenean, Arozena jaunak esan zuen, aldizkariaren helburuetako bat antzerki-taldeen arteko harremanetarako plaza bilakatzea zela. Argi dago hori horrela ez dela, aldizkari hori ez dela talde guztietara iristen, eta, zenbaitetan, Madriliko Ministerio de Culturaren manupean argitaratzen den *El Público*-n Euskal Herriko taldeen informazio gehiago aurki daitekeela. Antzerki-lanen publikazioa ere plan jakin bati jarraitu gabe egiten da; hau da, lanak iritsi ahala publikatzen dira, zaku batera botako balira bezala, eta zaku horretan denetik sar daiteke (txotxongilo, drama, pastoral nahiz mimorako testu), eta kantitateak da, dirudienez, gehien axola duena.

Zerrenda luza liteke, «Antzer-ti»ren diru-xahuketa lotsagarria- ren adierazgarri gisa. Datorren urterako, 86rako, 106 milioitako kopurua egokitu zaie. Mirakulu batek (edota zenbait dimisiok erakarriko lukeen birplanteatze batek) lor dezake horietatik etorkizunerako zerbait zinez probetxagarria lortzea.

Eta zergatik eman «Antzer-ti»ri gisa honetako makilada? Euskal Herrian euskaraz egiten den antzerki gehientsua amateurra delako, talde amateurrez osatua delako, profesional-bokazioa duten talde amateurrez zenbaitetan, eta talde horiek bizkortu, azkartu eta lagundu beharrean, lorategi egokiak aurkitu ezinean dabiltzan profesional indibidualak ekoizteari ekiten diolako «Antzer-ti»k; aipatu taldeak eta horietako partaideak amateurismo mespretxatu eta bortxatu batera kondenatuz (subentzio-kontutan, formazio-kontutan, inkompatibilitateak asmatuz —ezin «Antzer-ti»n aritu eta talde bateko partaide izan—, etab.).

Arazo larriak ditu euskal antzerkiak; eta daukan armarik sendoena, amateurismoa besterik ez da. Horregatik da arazo amateurismoa. Ez da, noski, hilko euskal antzerkigintza: orain arte segitu

du, baita aurreratu ere, baina ez *behar* litzatekeen heinean; ez, baldintzak emanez gero, *ahal* izango lukeen heinean.

Zertarako profesionaldu euskal antzerkia?

Azken ataleko azken paragrafoarekin aditzera emana dut zein funtzio bete lezakeen euskal antzerkigintza profesional batek; hau da, gorago adierazitako behar gorriei erantzun urjentea ematen hastea: ikertu, gisa guztietako obrak muntatzen saiatu, ikuslegoa erakarri obra eta kanpaina egokien bidez (euskalduntzean ere laguntza ederra eman lezake antzerkingintzak).

Baina, horretarako, instituzio publikoek profesionaltze hori ahalezko egin beharko lukete: antzerki-ikuslegoa urria bada, euskaldun ikuslegoa are urriagoa delako, eta gabezia horrek laguntza berezi bat behar du (ez bait gaude egoera normal batean, eta behin eta berriz errepikatu behar da hori). Zirkuitu egokiak Euskal Herri osoan zehar sortu —edo hori egiteko ahalmena duenari, EATBri, bidea eman—, antzokiak egokitu, antzerki-obren produkzio- eta distribuzio-gastuen merkatzea, etabar luze bat.

Kontuz, baina! Profesionaltzea eskatzen dudanean, oso kontutan hartzen dut azken urteotako profesionaltze-trajektoría, zeinari, beste leku batean adierazi bezala (dependentsia sor dezake!), zinez arriskugarri bait deritzot. Azken urteotan lortze-bidean duguna, profesionaltze baldintzatua da, ez azpiegitura eta ez egoeraren aldaketa funtsezkoan oinarritua. Horrela, batzutan fikziozko profesionaltzea dugu, eta bestetan borondate handikoa. Egoera horrek, hala ere, sekulako desgastea dakarkie taldeei, superbizitza bilakatzen da helburu nagusi, eta horrela ez dago, ez egoki lan egiterik, ez behar larri horiei egoki erantzuterik.

Azken batean, aurrera jotzeko behar du profesionaldu euskal antzerkiak, baina profesionaltze hori gerora ere ziurtatuko den moduan lortu behar da; ahalmenak dituztenek horretarako bideak ezarri behar dituzte, protagonismo antzuak alde batera utziz.

Epe laburrera, epe luzera

Guzti honen atzetik, zalantzarik ez, nahikoa argi gelditu da ekonomia dagoela, eta, azken finean, politika. Galdera hauek egin

beharko lirateke ene ustez: Zer nahi dugu izan dadin euskal antzerkigintza bost urte barru? Eta hamar urte barru? Eta 2000. urtearen atarian? Eta nola lor, nahi dugun hori?

Bilera orokorrak behar dira, parte interesdun guztien artean; akordioak lortu, ahal bada; plangintzak egin; 106 milioi zertan erabili pentsatu (nahiz eta eskas izan), ez harri-kartoizko dekoratuetan, lehen haize-boladarekin eta lehen zaparradekin erori eta usteltzen direnetan, oinarri sendoko antzoki egoki baten eraikuntzan baino (baina jadanik hasia behar genuke).

Epe laburrera egiten duguna epe luzerako baliagarri izan dadin; bestela, han-hemenka landatutako oinarri ezdeus anitzegi izango dugu urte batzuren buruan, eta horietan txorien kakaz beteko diren estatua batzu besterik ezin ahal izango da ezarri, desastre hori egin dezaketenen estatua oharagarriak.

Konklusio gisara, gaurko euskal antzerki amateurrak biharko antzerki profesionalaren hazia izan beharko lukeela esan, hor da-goelako potentziala.

Guztiz bukatzeko, beste galdera bat: Zertarako teatroa? Agian, galdera horri erantzuten hasiz gero, gure xede eta helburuak betetzeko bideak ikustatuko ditugu, eta... Baina hori artikululuzeago baterako gaia dugu.

M.A. (1985.11.16)